

ARCHA

Dr. Josef Palivec
(viz str. 73)

MNICHOV

3/1691

OBSAH

La Saletta	Jan Zahradníček
Pětasedmdesátiny Josefa Palivce	Antonín Kratochvíl
Odysseus ve stopách Jobových	Pavel Lesný
Pasternak stále živý	Jiří Svoboda
Paměti kardinála Mindszentyho	
Mikulášská třída	F. C. Štěrba
Nová politická literatura v ČSR	Jan Mates
Několik vzpomínek z historie čs. filmu	J. A. Holman
Mrs. Fasske z Port Arthuru	Felix Mikula
Z exilových literatur	
Z dopisů čtenářů	
OKNA, poznámky, glosy, obrazové přílohy	

ARCHA, literární revue československého exilu. Vydává Kulturní sekce Čs. uprchlického výboru v Německu. Rediguje Dr. phil. Antonín Kratochvíl s redakčním kruhem. Odpovědný zástupce listu Josef Němeček. Grafická úprava Jaroslav Dresler. — Adresa: Čs. Flüchtlingskomitee in Deutschland, München 13, Elisabethstr. 34/III. Tisk: Akademische Buchdruckerei Dr. Petr Belej in München.

Knížní příloha ARCHY „Sověťisace československých vysokých škol“ je rozvržena na dva ročníky a obsáhne asi 500 stran.

BOOKS ABROAD

mezinárodní literární čtvrtletník, vydáváný od roku 1927

The Oklahoma University Press, Norman, Okla, USA.

Rídí: Prof. dr. Robert Vlach. Každé číslo má 120 stran.

Roční předplatné \$ 4.00

Na dva roky \$ 7.00

◆ Doporučujeme! ◆

JAN ZAHRADNÍČEK

LA SALETTA

Zvony (zbyly-li) jaké vyzváněly zblízka
na samém srázu věčnosti.
Už z rána se stmívalo, přišel déšť a potom slova,
má ubohá slova rozprášená od posledního útoku
na zamořené pásmo strachu,
táhnoucí se podél veškeré skutečnosti mých pěti smyslů.
a ještě dál,
počala se znovu šikovat
voják za vojákem.
Šlo o to proniknout hlasem, provrtat
přísností slova rozžhaveného
to, čemu od věčnosti nebyla dána žádná řeč,
žádná ústa, žádný nástroj, žádný dech,
a co se teď s dýmavou neprostupností
srazilo proti nám
v jedinou kráčející zeď.
Mudrci, věštci, hadači, kouzelníci
překřikovali se navzájem
a překřikovali zvony
jak v poslední večer Baltazarův
před tajemnou rukou, píšící
po stěně paláce Babylonského,
jehož základy se nezadržitelně porouchaly.
Bylo křiku,
ale na jedinou, poslední, nejzávažnější
otázku odpověď nenalezali,
sen zůstával nevysvětlen
a zeď se blížila

Jan Zahradníček zemřel po dlouholetém věznění v komunistickém koncentračním táboře dne 7. října 1960. Zpráva na Západ se dostala teprve začátkem tohoto roku. Pohřeb byl v Uhřínově. Tisk v ČSR nesměl pochopitelně přinést o jeho úmrtí žádnou zprávu a nad hrobem se nesměl s básníkem rozloučit nikdo ze Svazu čs. spisovatelů.

každým dechem,
 drtíc pod sebou kolébky i hroby,
 císařství červů
 se ustavičně roztahovalo ...
 Nastal podzim.
 Bylo to po velké válce, ulice rozbourány,
 bylo to před velkou válkou, ulice postaveny.
 Léto od nás odcházelo jak dosud žádné léto.
 Strmívalo se, růže šly spát, děti se s pláčem
 probouzely, jak by jim kdosi bránil růst.
 Ty starší tlačila můra, ptali se druhá druh:
 Je to minulost, dozrívající v hrůzách snů,
 je to budoucnost, přicházející v tuchách snů?
 Ale zatím daleko Babylona
 na jedné zcela obyčejné, nevzhledné, dosud přehlížené hoře,
 která však bude jmenována jako Ararat, Sinaj a Kalvarie
 bez hřímajícího průvodu blesků a orlů
 a také andělům příkazujíc, by zticha byli,
 ve společnosti pasáček a krav
 sedí a pláče
 dívka,
 paní vznešená,
 matka zástupů, matka krásného milování.
 Pláče nad námi všemi
 jako obloha v listopadu
 naříkajíc, že už nemůže zdržet
 Rameno trestající ...
 Ta, která nepromluvila od svatby v Káně,
 mlčíc i na Golgotě,
 toho dne po prvé po více než osmnácti stech letech
 dává se do řeči s pasačkou Melanií Calvatovou
 i s jejím druhem, maličkým Maximinem.
 Oba jsou negramotní,
 modlí se špatně a nikdy nebyli dále,
 než o neděli na mši, nikdy neslyšeli vyprávět
 než o neúrodě žita a brambor a dobytčím moru.
 Děti nuznější a nevědomější si nemohla vybrat
 ta, která vládne oběma Zákonům a za jejímž pláštěm
 hrnou se hvězdy jako zrní z výmlatu nebeského.
 Heroldů se hlasem slabším nemohla nalézt pro svůj vzkaz.
 Láska, jež pláče,
 svěřujíc jim poselství,
 a přece s nimi rozmlouvá v nářečí jejich kraje
 jež platí všem lidem země.
 Výsměch dost krutý
 si tu ztropila Paní
 z mudrců, věštců, hadačů, kouzelníků,
 ze všech, kdo v Paříži, Salamance a Jeně
 přecpávají se zdechlinami filosofii,

řihajíce pýchou,
a zatím jejich slova se potloukají
co nejdále od pravdy.
Výsměch dost krutý si tu ztropila z jejich vychloubání,
že znají, jak se dělají sněhové vločky,
že znají, jak se dělá jitro,
že znají, jak se dělá úsměv nevinátka.
A zatím nevědí,
která hodina udeřila
na věžích světa
i v jejich srdci.

A proto je pominula, jak by jich nebylo vůbec
i s jejich soustavami, bojišti a vítěznými oblouky,
ani dost málo si neoblubujíc břeškné vytrubování
blahobytu a vzdělanosti pro všechny.

Hledala po celém světě, až našla
namísto blahobytu, kterého není, chudobu,
namísto vzdělanosti, které není, prostotu,
hledala, až našla dvojici dětí tak chudých,
dvojici dětí tak prostých, jak jen možno,
a s nimi se dala do rozprávky
o věcech, které se týkají hniloby zemčat
stejně jako hniloby měst a pádu říší,
o věcech, které se týkají celého světa
stejně jako se ho týká střídání noci a dne
i nevyhnutelnost smrti.

Protože druzí by ji patrně neposlouchali
anebo jen na půl ucha,
pospíchající od ničeho k ničemu,
pod stropem oblohy popraskané
rozpráví s Melanií a Maximinem,
usmívá se chlácholí vlídně,
když se lekají přílišné krásy
její tváře, jejich šatů
ze světa a slávy...

(Zpěv první)

*

(Závěr zpěvu šestého)

Však přes přebitost svou já strach bezruký — ukazuji,
přes svázanost svou já úzkost beznohá — běžím,
přes umlčenost svou já ústa bez hlasu — křičím.
Pod okny světadilu ukazuji, běžím a křičím.
Klopýtám. Suchý žal milionů očí mne prožehuje,
potřeboval bych hlasy všech zvonů, rozlitých v posledních válkách,
nebo aby stanice světa se rozehrály hymnou na radost
a já vypravoval podobenství o synu marnotratném,
který se vrací...
Aby se tak Evropa vrátila k své první lásce,

holdujíc Beránkovi,
aby se tak můj národ vrátil,
svátý Václave.
Abychom na všech stranách s královstvím Božím hraničili,
a hnání k tobě strachem, jenž vábí, láskou, jež se třese,
abychom na poušti nepřítomnosti slávy tvé
nezabloudili,

ó Kriste,
jak blížíš se svícny,
První i Poslední, co od smrti klíče máš,
Cesto, po níž se rozběhnou
beránci s vlky
tam —

*

Dne 4. července 1952 ve svém závěrečném plaidoyer při zasedání tak zvaného státního soudu v Brně — který soudil 15 předních českých básníků, spisovatelů a literárních kritiků — hystericky křičel státní prokurátor Karel Čížek.

Žádám pro tyto obžalované tresty smrti a tresty doživotních žalářů...

A předseda tak zvaného senátu státního soudu dr. Vladimír Podčepický vynesl tehdy rozsudky kruté. — Jeden z největších básníků moderní české literatury, lyrik Jan Zahradníček, nedostal sice ani trest smrti, ani doživotní žalář — zemřel po řadě let na následky věznění a vyšetřovacích method tak zvané státní bezpečnosti.

V posledním vydání učebnice Kotrče-Kotalíka Stručné dějiny československé literatury, která vyšla nedlouho před komunistickým pučem jste jméno Jana Zahradníčka ještě našli, — ale pak nastalo již jen mlčení.

Jan Zahradníček se narodil 17. ledna 1905 v Mastníku u Třebíče. Umělecky vyšel ze školy Otokara Březiny. Zpočátku šel paralelně s Františkem Halasem po cestě, značené vědomou reakcí na hravý poetismus a jeho pozdější variantu — surrealismus. Kořeny jeho básnického bytí však tkví jinde — ačkoliv se zprvu zdál být básníkem tragické inspirace, tak jako František Halas nebo Vilém Závada, postupně se však Zahradníček ve svém uměleckém vývoji změnil, dokonál svůj vnitřní zápas o očistu, o vyrovnání se světem a stále stupňoval křesťanský pocit života, který mu posléze vyrůstal v lásku k rodné zemi.

Jeho první umělecké období je značeno těmito knihami: „Pokušení smrtí“, vydané v roce 1930, „Návrat“ 1931, „Jeřáby“ 1933, „Žíznivé léto“, které bylo vydáno rovněž roku 1933, a konečně „Pozdravení slunci“ 1937.

Dílo bylo poctěno národní cenou, nejvyšším literárním vyznamenáním z doby Masarykovy republiky. Touto sbírkou se propracoval Jan Zahradníček ke křesťanskému pojetí smrti a věčnosti, jež mu poskytuje naději na vykoupení a obrození v Bohu. Toto poznání vytváří zároveň kladný poměr ke světu, k němuž ze své samotářské cesty zprvu vzhlíží nesměle, aby později v tvůrčí radosti vyzpíval celou svou lásku k české zemi, k jejímu lidu a k jejím národním patronům.

O tom svědčí především kniha „Korouhve“, vydaná 1941, kde Zahradníček domyslíl problematiku svého rodu a ve stejnojmenném oddíle světuje svůj těžce zkoušený národ do ochrany svatých patronů českých a do ochrany Matky Boží.

Vyvrcholením tvorby Jana Zahradníčka jsou knihy, které vyšly po osvobození — Zám roku dvačtyřicátého, v němž dramatickým výrazem je zachycen konflikt Čecha, prožívajícího nacistické vraždění a věřícího křesťana, jemuž je přikázáno odpouštět. Na tomto díle je vidět, že Jan Zahradníček si svou uměleckou cestu nikdy neusnadňoval a směřoval vždy cílevědomě k jádru problémů.

Stejný umělecký boj najdeme i v dalších dvou sbírkách Stará země, 1946, a v poemě Svatý Václav. Uměleckým vyvrcholením je pak Mariánská kniha La Saletta. Ostatní díla Jana Zahradníčka již komunistická censura nepropustila.

Dr. Antonín Kratochvíl (Mnichov)

Pěťasedmdesátiny Josefa Palivce

Vedle Jana Zahradníčka je Josef Palivec hlavním představitelem nových cest moderní české lyriky, kterého komunistická justice osoudila k dlouholetému žaláři.

Josef Palivec se narodil dne 7. října 1886 ve Švabíně u Zbiroha. Jako československý diplomat v období mezi dvěma světovými válkami působil dr. Palivec v Paříži a v Ženevě. Svou metafysickou lyriku zasvětil odezvě díla Paula Valéryho, které přebásnil s integrální přesností. Překladatelská erudice byla průpravou k vlastní tvorbě — Palivcova básnická prvotina „Pečetní prsten“ (1941) nese jasné stopy Valéryho výrazových prostředků i nazírací metody. Pro českou lyriku však Palivec objevil novou tvůrčí metodu i nové perspektivy ve své přesné rytmické zákonitosti i odvážnou organizaci tvůrčích jazykových forem. Strukturalisté několikrát zdůraznili, že „básnickým jazykem bohatým jak na novotvary tak i na výrazové prostředky minulých generací, zdůraznil Palivec zvukovou stránku verše, jako v české poesii po Máchovi málokdo.“ Monologické sdělovací prvky v reflexivní lyrice Palivcově dávají tušit celkovou filosofickou koncepci; v úkolech v duchovním dění světa zdůrazňuje naše tvůrčí poslání na zemi konflikt hmoty a ducha, konflikt nicoty a života.

Uměleckým vyvrcholením Palivcovy tvorby je sbírba „Naslouchání“ (1942), která ukázala na nová básnická bohatství českého jazyka. Osobitý prožitek i mistrovství slova způsobilo, že autor v sedmiveršových slokách čtyřstopého rozměru a daktylotrochejského rytmu ztratil namnoze kontakt se čtenářem, takže v kritikách této sbírky byla zdůrazňována mnohdy slovní deformace a Palicova cesta za tzv. destilovanou lyrikou, která „zákonitě musí vést k slovním hrám“ — což ovšem v moderní poetice,

kteřá má zcela nové zákony a dispepsii ke starým formám a hledá nové cesty je programové. Smysl a souvislost motivů mnohdy způsobených právě tzv. jazykovou deformací musíme v Palivcově poesii vystopovat z obrazů, které jsou dominantou celé sbírky. Sdělovací prvky, kontinující vztah mezi thematem a obrazem jsou ve sbírce komprimovány na minimum a básník je zhusta ani nenaznačuje. Obrazy jsou rozvíjeny přiřazováním a transponováním jiných obrazů na základě asociace.

Kniha „*Sita*“ (1943) obsahuje vedle sbírky „*Naslouchání*“ s titulem „*Tesknění*“ a „*Pečetního prstenu*“ nový cyklus nazvaný prostě „*Spáček*“ — monolog o spánku a snu, který byl prof. Ant. Grundem označený „jako chirurgický zásah“ do českých básnických forem. Přes všechno experimentální zasahování do jazykové básnické struktury i přes všechny snahy o obrozené jazykové úsilí je básnická řeč Palivcova čistá, je dokladem vysoké kultury slova současné české literatury. Nenese žádný rys jazykové katalapsie.

Samostatnou studii by vyžadovalo překladatelské dílo Palivcovo — nemáme v české moderní poesii druhého autora, který by s takovou adekvátní ukázněností a tvůrčí erudicí přetlumočil dílo jednoho z největších básníků moderní francouzské poesie. Vedle Valéryho převedl Palivec do české literatury španělského barokního básníka Góngoru y Argote.

*

Skutečnost Palivcova věznění nacistickým režimem a po únorovém puči komunistickým režimem vedla k širokým protestním akcím mezinárodní spisovatelské organizace PEN Clubu. Iniciátorem této akce bylo centrum spisovatelů v exilu při PEN Clubu.

Osobnost Josefa Palivce, vedle jiného vězně fašistických a nyní komunistických internačních táborů univ. profesora dr. Josefa Berana, pozdějšího arcibiskupa pražského, vedla k protestům již na XXX. kongresu PEN Clubu ve Frankfurtu nad Mohanem, kde němečtí spisovatelé protifašističtí bojovníci Margareta Buber-Neumanová a Willy Haas na tiskové konferenci zdůraznili nutnost veřejného protestu proti Palivcově věznění pražským režimem — na loňském XXXI. mezinárodním kongresu PEN Clubu v Rio de Janeiro stálo jméno Palivcovo na předním místě v seznamu uvězněných československých spisovatelů, intelektuálů a universitních profesorů. V roce 1959 (31. března) napadlo ještě Rudé právo ostřie Josefa Palivce — podle posledních zpráv z ČSR byl však Josef Palivec loni na tzv. květnovou „amnestii“ — propuštěn, ovšem s podlomným zdravím...

EXILOVÁ LITERATURA JE NEDÍLNOU SOUČÁSTÍ NÁRODNÍ KULTURY...

D. S. Merežkovskij

Odysseus ve stopách Jobových

Napsal jsem před nedávnem, že Javorova poesie je zranitelně srozumitelná. Mám pokušení napsat o poesii Ivana Jelínka*), že je nezranitelně nesrozumitelná. Vaší vrozené touze pochopit smysl slov se nevede dobře, když čtete Jelínkovy verše. Zrácíte pevnou půdu pod svými myšlenkami, nemáte o co opřít svůj úsudek. Hádáte, domýslíte se. Někdy se vám zdá, že jste zavadili o pevný bod nebo že jste našli klíč k pochopení básnickových metafor, ale hned vzápětí v dalším verši vám zvrátí vaši radost a uduší plamének jistoty. Tápete dokonale v dohadách.

Potíž snad není ani v tom, že Jelínkova poesie je „metafyzická“. Každá pravá poesie je svou podstatou metafyzická, neboť se propaluje svou intuící k jádru skutečnosti a svými obrazy zachycuje všechny rozměry lidských osudů. To, co znesnadňuje pochopení a srozumitelnost Jelínkových veršů, je spíše hermetický způsob psaní. Básník vtěsnává do mála slov, do prudkých zkratk a do pomlček co nejvíce myšlenkového obsahu. Hermetická poesie by se dala přirovnat ke kusům šifrovaným zprávám zachyceným v přeházeném pořádku. Jelínek zachycuje svou nevšedně pronikavou básnickou intuící tyto šifrované a přetřhané zprávy o skutečnosti a překládá je do svého symbolického slovníku. Zdá se mi, že Jelínkův svět v básnické sbírce *Skutečna* má dva póly, v jejichž poli se odehrává drama lidské existence moderního Joba a věčného Odyssea, jakož i tragédie freudovského Oidipa: tělo a Bůh.

Mezi mocností rohů napjat,
říje po samici.
Mezi mocností rohů napjat,
zpívá po ženě.
Mezi mocností rohů napjat,
mlče po Bohu (str. 23).

V prvním cyklu „Nevýslovná lůžka“**) básník hledá freudovskou symboliku a oidipovskou problematiku („matku mu, žena mu, jemu panna...“; str. 3; „koho oplakávám — syna, manžela?“ — „dcera za nevěstu se dávám“; str. 4; a „při vstupu manžel, při odchodu syn“; str. 19) zachytit spodní pól svého bytí. Neuralgickými body tohoto pólu jsou ženy, které svou mytickou tvář se stávají v Jelínkově pohledu symbolem jedné části lidského dramatu. Pythie „s břitkým břitem odevzdání žena mluví, slova rodic“ (str. 3) s Demetrou, „paní smutku usebraného“ (str. 3) a s vášnivou Euridiké, která přijímá „námluvy i prosby, říkot a ržání, van, ryk násilí“ (str. 5) se druží k věrné Penelopě, ke Koré, „vše srdce milostiného“ (str. 7) a k lokasté, přesilně „milující bělostný sarkofág“ (str. 8).

*) Ivan Jelínek, „Skutečna“; Mnichov, Lucernička, řídí dr. Ant. Kratochvil, svazek 7, 1960.

**) Ukázky ze sbírky „Skutečna“ jsme přinesli v ARSE č. 2, 1958, a č. 9, 1959.

Radu uzavírá Maria, Matka Ježíšova. Jelínek jaksi v podvědomí tuší, že Maria přesahuje svou historičností a skutečností všechny ženy řeckých mythů. Škoda, že jeho symbolicko-hermetický způsob nepřilíší jasně podtrhává tento nemythický charakter Matky Boží, která je jediným platným a skutečným symbolem ženství, neboť je ztělesněným věčným ideálem Boží myšlenky a představy o poslání a osudu ženy (viz Gertrud von Le Fort, *Die ewige Frau*). Druhá část básně „Maria“ se zabývá vykupitelským dílem Kristovým. Líbilo se mi šestiverší o Eucharistii:

„V závoj zas milostného masa
mě zahalil, za ruku jal.
Zatleskav, na stůl nosit dal,
dávaje z těla, všem, všem dal,
Ženich a pán, „král kraloval,
dal se mi v závoj milostného masa“ (str. 11).

Nemohu však souhlasit s Jelínkovým ztotožňováním tajemství neposkvrněného početí s pannenským mateřstvím Mariiným:

„Neposkvrněným početím
v život lůno otevřel mi“ (str. 10).

Maria, Matka Boží, uzavírá pole kolem historického pólu lidských osudů a zároveň otvírá cestu k Bohu — „Hlas slibu otevře, ten vryp v desky desatera...“ (str. 21) — k druhému pólu skutečna, překonávajíc „marnosti prst“ a jako harfeník po marné cestě „v nevýslovných lůžcích“ spodních vrstev lidského srdce a těla mění ve skutečno to, co bylo jen snem, touhou, pokusem a tápáním — a jako bělostný oheň taví a čistí zlato skutečnosti od strusky nicoty, přimíchané do nápoje těla (str. 20).

Tělesnost je hlučná jako „to hrčení stébel, to vykřikování srdce a loutny v ránech růžohrstých“ (str. 10). Tento hluk nezaplní prázdné srdce. Proto se člověk ptá: „Co je za tím říčením, vzkřikováním?“ (str. 15). Jedině Bůh nasytí věčnem raněnou duši, která skoro vykrvácela a k smrti vyhladověla na pláních „nevýslovných lůžek“.

Bůh je však pro Jelínka zahalen do neprostupného mlčení. Rozkázal člověku dávat jména věcem, neslibil mu však svůj návrat — ba „hledat za rozpaku nechal se, trval beze jména“ (str. 13). Zde Jelínkův Odyseus a Oidipos ustupují do stínů Nicoty podsvětí a přichází ke slovu obyvatel Skutečna: Job. Rozumějme si: Jelínek nevyslovil toto jméno. Vyslovil však první polovinu Jobových otázek. Moderní Job, poznáv klamnost a nicotu odyseiovských a oidipovských požehnání a vychutnav marnost všech začarovaných cest lidského těla a jeho zákonů, hledá do úmoru Boha. Plahočí se se svou mravní a intelektuální bídou, se svým nalomeným osudem a se svými narušenými nadějemi. Pře se s Bohem jako Job — jako ten, kdo trpí nevýslovně. Nakažen zoufalstvím, čirým a čistým, zásadní nedůvěrou v myšlenkou, která jako zajatý vzácný motýl v křstálově průhledné kleci bije svými jemnými křídly o zeď světla, a stěnu mrákoty, o Gorgonin rov — a touží se dostat za ohnivý keř. Osláblý svými marnými pokusy prorazit hranici své bídy a osleplý ještě pozlátkem trpkých snů v náručí krve a těla, nemůže rozhodnout, zda za zdí lidského bytí a za pomezím lid-

ských osudů je jas, či tma, lůno, či hrob, Nic, či Bytí. A přece je drcen do úpadu jistotou otázky a nejistotou pochybování. Napjat nedočkavostí jako tětíva v luku stvořené existence, Job je pokoušen zoufalstvím (str. 18). Čím více přemýšlí, tím více se zamotává do přeházeného ráhnoví ve zmatku a děsu ztroskotávající lodi své existence pod podnebím strachu. Jak se může dohodnout s Bohem o smyslu života, když je schopen jen hrubých a mylných slov, která vyjadřují jen opak toho, co chtěl říci. Dívá se na drama dějin a vidí „Ničení — v dol hlíny dolíčkované. Lov podzimu. Skol zvěř svou, Pane!“ (str. 14). A přece by chtěli říci Bohu, že zpokornil v srdci, že se už nebouří nesmyslně, nýbrž že chce střežit jak zornici oka svého Boží léno: poklady i smetí. Jobova naděje je ještě zasnoubena se strachem — „jak v makovici mák strach naději chřestí“ (str. 22). Lidská touha je jen „klenotníci prázdnoty“ (str. 15); naše oběti se napájejí krví „z prázdného srdce“ (str. 24); je „sedmero ran, jen jedno Desatero“ (str. 24). V myšlenkovém labyrintu se otvírá světlá spirála naděje. Jmenuje se láska a jejím domovem je srdce. Biblický Job ji našel. Našel ji i Job Lippertův („Der Mensch Job redet mit Gott“) — hledá ji Job v Jelínkové poesii.

„Vidění dáváje,
neviditelný zůstal
až na srdce
na jeho malost vzrůstal
po kraj plné je“ (str. 14).

Dr. Jiří Svoboda (Dijon)

Pasternak stále živý

Arne Novák, který sice nebyl velkým obdivovatelem novodobé ruské poesie, poznamenal na okraj Horových překladů Pasternakovy lyriky, že Pasternakovu poesii — může překládat jen skutečný básník — nikoliv překladatel.

Na tuto Novákovu myšlenku jsem si vzpomněl, když jsem dostal do ruky knížku „Básně doktora Živaga“ v přetlumočení Jiřího Kovtuna.*)

Těžko bychom hledali v českém současném básnictví — nejen v exilu, ale i ve vlasti člověka, který by hlouběji pronikl k uměleckým tvárným pramenům a inspiračním zdrojům Borise Pasternaka jako je Jiří Kovtun. Básně doktora Živaga nejsou překladem, ale v ryzím slova smyslu přebásněním.

*) Boris Pasternak: Básně doktora Živaga, přeložil Jiří Kovtun, vyšlo nákladem Edice Svědectví v New Yorku, cena \$ 1.50.

Román Doktor Živago s připojeným cyklem Básně doktora Živaga tvoří umělecký vrchol tvorby Borise Pasternaka. Poesie zdánlivě nečasová — například poesie velikonoc — zrcadlí pochmurnou atmosféru básníka žijícího v domácím exilu:

Na konci byly sady, čísi leno,
Tam u zdi pravil učedníkům svým:
„Srdce je žalem k smrti vysíleno,
postupujte zde a bděte se mnou. Bdím.“
Noc vysušila krajinu až k dřeni,
nicoty, zpustošení, nebytí.
Vesmír byl pustý jako po vymření
jen v sadu bylo místo pro žití.

*

Jen dohovořil, tlupy zbídačelé
obklopily ho, ohně v rukou všech,
pochodně, meče — Jidáš v jejich čele
se zrádným políbením na ústech...

Kovtunovo přebásnění posledních veršů Pasternakových má pro naši národní kulturu význam nejen proto, že je to ryzí překlad vrcholných veršů největšího moderního ruského básníka, ale především proto, že poslední Pasternakovo dílo je v dnešní ČSSR zakázáno a je terčem útoků oficiální komunistické kritiky, která vytýká básním doktora Živaga „povrchnost, umělecké zaostávání, reakčnost a tmářskou religiozitu“. Člověka napadne zda kritici, kteří vyřkli tento soud vůbec směli číst Doktora Živaga.

Pro nás v exilu Kovtunovo přebásnění deníkových veršů doktora Živaga není však jen aktem politickým, nýbrž především aktem kulturním a etickým. Boris Pasternak po obdržení Nobelovy ceny zůstal ve své vlasti „ve vnitřní emigraci“ jak zdůraznili jeho soudci ze Svazu sovětských spisovatelů, nemohl odejít do zahraničí proto, poněvadž mu jasně sovětské úřady naznačily, že by musel odejít sám bez své spolupracovnice a družky Olgy Ivinskaji, která několik měsíců po Pasternakově smrti byla „souzena“ a odvečena pak se svou dcerou do koncentračního tábora — na protesty*) řady předních světových spisovatelů nyní Moskva mlčí — to je msta „nejdemokratičtějšího“ režimu na básníkovi Doktora Živaga.

*) Protest proti uvěznění Ivinskaji podepsal např. Ignazio Silone, Georges Duhamel, Gunnar Gunnarson, Heinrich Böll, Alfréd Andresch a dalších 33 spisovatelů.

**Paměti
Kardinála
Mindszentyho**

Francouzským a německým tiskem proběhla v poslední době zpráva o dr. Mindszentym, který od maďarského národního povstání v roce 1956 žije v „exilu“ na budapeštském americkém vyslanectví. Jediná možnost „procházky“ je na dvoře vyslanectví, dvůr je ovšem otevřen přímému dohledu z budovy komunistické stranické centrály, která stojí v bezprostřední blízkosti. vyslanectví, proto je kardinál provázen na svých „procházkách“ dvěma americkými vojáky. Před budovou vyslanectví stojí již leta ve dne v noci vůz komunistické tajné policie, jehož posádka má zabránit případnému kardinálově útěku. K této skutečnosti uvádějí komentátoři dvě glosy — „komunistická patrola před vyslanectvím je nejlepším důkazem strachu komunistického režimu z tohoto starce, který je dnes již symbolem maďarského boje za svobodu a dále poznamenávají kolik stojí komunistický režim za ta leta nepřetržité patrolování policie před budovou vyslanectví a kdo tento strach režimu musí hradit“. Kardinál má v budově vyslanectví k dispozici tři pokoje — jeden je změněn na kapli, druhý je pracovní a třetí ložnicí. Každou neděli slouží kardinál mši, které se zúčastní zástupci západního diplomatického sboru v Budapešti. V současné době ukončuje kardinál svou další knihu, napsanou „v exilu“; jsou to Memoary, ovšem zatím není žádná naděje, že by kterákoliv z knih Mindszentyho mohla za jeho života ještě vyjít. Od smrti své matky žije kardinál zcela osamoceně.

MIKULÁŠSKÁ TRIDA

MILA ty ulice, běžící od Mikulášského hřbitova,
vidím tě ve dni, ve snu, znova — znova.
CHODIVAM sám sebou za ranních červánků,
kráčívám sám sebou za nočních beránků,
vodíš mne za ruku, jak děcko vodí se,
odkrýváš clonu mládí,
dýcháš mně na skráně dechem matčiným,
smáváš se zvonivě nad zrakem zvlhčeným,
věješ mi teplý déšť na horké čelo,
sypeš mně krupičný sníh na celé tělo,
voníš mi závanem skořice, purpury,
kéž patron Mikuláš zbaví nás vši chmury...!
MILA ty ulice, běžící od Mikulášského hřbitova,
vidím tě ve dni, ve snu, znova, znova!

Z připravované sbírky: Město slunce

Jan Mat es (Mnichov)

Nová politická literatura v ČSR

Tištěné slovo vždy bylo a je tak trošku nebo i víc politikum. Ať haní nebo chválí, opěvuje nebo zatracuje, ať vychovává nebo jen registruje — vždycky nějak zasáhne do života společnosti. Mocní tohoto světa bývali vždycky velmi citliví na podobné zásahy a dodnes jsou v menšině ti z nich, kdo slovu popřávají plnou svobodu. Existují státní zřízení, která mu přisoudila sloužit, podrobit se a otročit jen jednomu, jen jejich cíli. — Pokouší se o to i českoslovenští komunisté.

Verše a próza mají pít z ideologicky nezávadného (blíže nedefinovatelného) „socialistického realismu“ a myšlenky vědeckých statí a zásady a poučky tlumočené v učebnicích mají příkázáno vycházet z „marxismu-leninismu“; ještě včera byly tou oporou „ideje stalinismu“.

Literatura v celém svém rozsahu má být politická, prorožimní; ovšem, je stále ještě dost těch, kdo nešli za rudou „fangličkou“, ale „jdou za zeleným světlem“, kdo mají odvahu hlásit se k „Zbabělcům“.*) „V nakladatel-

*) Viz reakci na Švoreckého román Archa č. 10/11, 1959, str. 255—261.

stích se v nejednom případě snaží dosud uplatňovat vliv lidí", četli jsme v Životě strany č. 14/1959, „kteří často prosazují požadavky... zcela neslučitelné s kulturní politikou strany. (Jsou tam) jednotlivci, pro něž je marxismus-leninismus prázdnou ekvilibristikou.“ Prý je třeba je „odhalovat“ a „vykloučovat z práce“: Aby se opravdu každé slovo stalo službou státní ideologie.

Zatím tomu tak není. Domníváme se, že komunistická strana prohraje i tu příští ofenzivu, kterou odstartovala v rámci takzvané „kulturní revoluce“. Pasternak prožil a překonal čtyři dekády bolševismu a přežije... Příklady tedy jsou a následovníci jistě taky.

*

Máme před sebou „ediční plán plánujících nakladatelství na rok 1960 v uspořádání podle tematických skupin“. Co my máme na mysli jako „politickou literaturu“ je tu zařazeno v tematických skupinách 00, 01, a 02, ale i například ve čtrnácté z celkem 18 skupin; tady je pod „Dětskou literaturou“ ohlašována brožura „Svědectví o Bohu“ a doporučena takto: „Dialogy s věřícím člověkem o Bohu, jeho existenci a vlastnostech a funkci v životě člověka, v kosmu, v přírodě a ve společnosti. Tato kniha“, praví se na str. 152 citovaného edičního plánu, „má odpovědět na nejčastější námítky věřících a otlást jejich důvěrou v sílu vlastních argumentů“.

Ne nepodobně jsou vylíčeny obsahy ostatních „politických“ knih: nejde o politiku v toho slova smyslu, ale víc o to, co známe jako náměty současné režimní propagandy.

Hlavním zásobitelem politickou literaturou (nikoliv ovšem jediným) je v Československu tzv. Státní nakladatelství politické literatury (SNPL), podnik řízený přímo ústředním výborem KSC, jehož vedoucím je Květoslav Innemann, aparátčík nejtvrďšího ražení. Je nejvš pravděpodobné, že ediční plán ovlivňují i vyšší páni než je pražský ústřední výbor. Nepamatujeme se, že by například „v souboru statí představitelů mezinárodního dělnického hnutí“ vyšly spisy šéfa albánských komunistů Envera Hodži — ačkoliv jejich vydání soudruh Innemann dne 12. ledna 1960 v pražském rozhlasu oznámil. Asi do toho přišlo moskevské chování dotyčného „představitele“. — Jinak však SNPL plán plnilo. Řekl Innemann: „Žádný rok ještě nebylo získáno tolik prací z vědeckého ateismu jako na rok 1960“ — celkem 14, jež byly vydány v nákladu pět až 25.000 výtisků.

*

Vynecháme-li pomflety o otázkách náboženství a knihy omílající všechny výhonky marx-leninské teorie — je politická literatura roku 1960 podle našeho názoru dobře reprezentována třemi „díly“.

Výtvor Václava Kopeckého, nadepsaný „ČSR a KSC“, naši čtenáři už znají z recense, uveřejněné dříve.* Může vás snad zajímat, že ediční plán na rok 1960 se o této knize ani v doplňcích nezmiňuje. Byla asi stvořena

* Viz ARCHA č. 2, 1960, str. 39—42.

na poslední chvíli a obdařena puncem autorova členství v politbyru KSČ a jeho prominentním postavením ve vládě dostala přednost před jinými. (Běžná výrobní lhůta knihy se všemi — to je i cenzurními — opatřeními je 12 až 18 měsíců.)

Knihou číslo dvě v tematické skupině „00“ bylo v plánu na rok 1960 „dlíko“ dr. Čestmíra Císaře, zastupujícího šéfredaktora Rudého práva,**) které se původně mělo nazývat „KSČ 15 let v čele našeho lidově demokratického státu“ a obsáhnout 144 stran. Vyšlo pak pod názvem „5 lety jsme rostli“, narostlé do 484 stránek. Nadpisy některých kapitol řečnou o obsahu víc než dlouhý jeho popis: „Lid buduje — reakce tarasí cestu“; „Generální linie“; „Efektivněji vyrábět a hospodařit“; „Dovršujeme socialistickou výstavbu“ a — kapitola poslední — „Síla strany“.

Autorem další knihy, kterou uvádíme jako příklad politické literatury roku 1960, je Bohuslav Lašfovička: Účastník španělské občanské války, za války exulant v Londýně, zapisovatel porad Beneše s komunisty v roce 1945, generální ředitel rozhlasu, velvyslanec v Moskvě, generál a náměstek ministra národní obrany, upadlý v letech 1952—1955 do nemilosti a teď zas na výši ve funkci šéfredaktora ideologického orgánu KSČ, Nové myslí. — Hlavním obsahem Lašfovičkovy práce je popis „boje KSČ proti piklům čl. reakce seskupené kolem dr. Beneše v Londýně... V souvislosti s tím autor správně poukazuje na vůdčí roli moskevského vedení KSČ v osvobozenéckém boji“. Původně se tato kniha měla jmenovat „Cesta zahraniční vlády a cesta národa“ — konečný název je „V Londýně za války“. Název číslo jedna zněl poněkud úchylkářsky: dával mandát prezidentu Benešovi.

Tyto knihy (podobně jako celá řada brožur loni vydaných) vyjadřují jeden z hlavních směrů „politické“ literatury roku 1960: tendenci „upravovat“ dějiny — komunisté hovořívají o „přehodnocování“, my můžeme mluvit i o lžích.

Důležité jsou podle našeho názoru i aspoň částečné údaje o autorovi — proto jsme plýtvali výčtem funkcí... Lašfovička stejně jako Císař (a Kopecký) patří k stoupencům tvrdé stranické linie; směru, který byl na výši za vlády Slánského a Gottwalda (a Stalina). Je příznačné pro rok 1960 — rok 15. výročí založení „lidovědemokratické“ Československé republiky — že jako oficiální komentátoři přicházejí ku slovu právě komunisté tohoto typu. Příznačné a zajímavé.

*

V úředních statistikách jsme našli tato čísla o vydávání knih v Československé republice:

V roce:	bylo vydáno titulů:	v tisících výtisků:
1937	6.490	32.000
1948	6.640	44.167
1949	2.994	48.695
1950	3.797	84.358
1951	4.586	89.649
1952	4.336	58.950
1956	4.444	42.548

**) Dr. Císař je od dubna 1961 také šéfredaktorem „Nové myslí“.

V současné době vychází u nás ročně na pět tisíc českých a slovenských děl v nákladu asi 50 mil. výtisků. Beletrie dělá asi polovinu. — Ročně je k nám dováženo přes 2,5 mil. knih ze Sovětského svazu (kolem 13.000 titulů); z celkového počtu překladů ze zahraniční literatury (asi 400 titulů ročně) dělá sovětská literatura — kterou v literatuře politické můžeme směle počítat — asi třetinu.

Odpusťte těch pár čísel, neboť v nich najdeme poučení.

První z nich: Komunisty ovládané Československo nedosáhlo prakticky ještě nikdy toho počtu titulů, jež vydávala předválečná resp. předkomunistická ČSR. Číslo z roku 1948 nesmí mýlit, víme přece, že výrobní doba knihy zabere nějaký ten měsíc, který sebelepší censura neobsáhne.

Další poznatek: V letech 1949—1952 klesá počet titulů velmi silně pod předválečné číslo, ale náklady knih neúměrně, ba enormně vzrůstají. Statistika tu zachycuje statisícové náklady Stalinových, Gottwaldových a částečně i Leninových spisů, které byly v těchto letech vrženy na trh. Až někdy později se dovíme, kolik jich zůstalo v remitendě, jako (nejen nepřechtené, ale i) nepotřebné, nežádané zboží. —

Když to v komunistických režimech ještě „tálo“, přiznalo Rudé právo (21. 6. 1957), že jen za jeden rok (1956) nebyly prodány knihy v ceně 60 mil. korun, a že tedy byly „zlikvidovány“. Kolik tu asi skončilo Leninů, Stalinů a Gottwaldů!

*

V šedesátém roce byla reorganizována ediční činnost — reorganizace spočívá v centralisaci vydavatelské a distribuční činnosti pod dohledem známého nám již Květoslava Innemanna. Na rok 1961 má Státní nakladatelství politické literatury v Praze už společný plán se Slovenským vydavatelstvím v Bratislavě: vydání 300 knížek.

Skončí vydávání Sebraných spisů V. I. Lenina v češtině, začne však vycházet slovenský výbor z jeho „dílů“. Budou publikovány „sborníky ilegálního Rudého práva“ z válečných dob a vyjde celkem sedm knih věnovaných 40. výročí založení KSČ; jednou z nich má být vyprávění ředitele Ústavu dějin KSČ Jindřicha Veselého „Jak se rodila naše strana“.

K „politické“ literatuře roku 1961 jsou zařazeny soudruha Kyselého „Problémy současné ateistické výchovy“ a Arnošta Kolmana (neblahé paměti a smutné přítomnosti) „Výklad katechismu“. — Důležitou součástí edičního plánu politické literatury na tento rok je „výbor z projevů Fidela Castro“...

Jistě zajímavá směs.

Několik vzpomínek z historie čs. filmu

V roce 1936 napsal jsem s Hugo Haasem — který nyní působí úspěšně v Hollywoodu — podle francouzské předlohy „Mioche“ filmový scénář pro film, který dostal název „Děvčata, nedejte se“. Byl to úspěšný film, v němž hrál Hugo Haas profesora Unrata, který nalezne před dveřmi svého mladenického bytu novorozeně a nezbyvá než aby se o ně staral. Neví se rady a proto angažuje mladá děvčata z dramatické konservatoře, jichž se mu na dotaz přihlásí celá spousta a z této situace se vyvine veselo-smutná příhoda. Tento film jsem společně s Haasem režíroval. Dvačet mladistvých adeptek ve filmu byl odvážný čin, ale zdařil se. Získali jsme posluchačky z třetího ročníku pražské dramatické konservatoře (nejvýznamnější z nich jsou dnes na Západě: Langová, Hübnerová-Smolíková, Matoušková a Eva Prchliková — dnes Liková), které byly sice formálně ze školy vyloučeny, ale pak opět vzaty na milost a dostudovaly. Byl to znamenitý ročník, neboť z něj vyšlo mnoho budoucích divadelních hereček.

Začátkem roku 1937 začal jsem psát podle předlohy Rudolfa Medka scénář pro vojenskou epopeji legionářů na Rusi „Zborov“. Kromě dramatické fabule, sledující dějinné události doma i v Rusku, přinášel film věrnou rekonstrukci slavné bitvy u Zborova, k níž československá vojenská správa slíbila účast 3 tisíc vojáků. Exteriery tohoto filmu, jež jsem rovněž režíroval, byly natáčeny na vojenském cvičišti v Milovicích a na Podkarpatské Rusi. Byl to velkofilm, který zapadl do tragických událostí kolem druhé republiky, jimiž byl také ovlivněn v konečném stříhu. Za účasti presidenta, celé vlády a generality měl sice slavnou premiéru v pražském Fénixu, ale v zápětí byl stažen z programu, neboť vliv Berlína na naši domácí politiku byl již příliš veliký. Bylo to v polovině roku 1938. Rozloučil jsem se s domácími plány filmovými, neboť situace byla velmi stísněná pro další soukromé filmové podnikání a odjel jsem do Paříže, kde jsem delší dobu pracoval na dubingu pro Francii, asistoval jsem při filmech Sachj Guitryho a tak vznikla německá a česká verze jeho významného filmu „Historky polí elysejských“. Velké scény historické byly ponechány v originále a Guitryho komentáře ve slově i obraze duboval pro českou versi Oldřich Nový. Film byl ještě v druhé republice promítán. V Paříži jsem upravil pro Francouze zfilmovanou Čapkovu Bílou nemoc. Několikrát jsem se z Paříže, kde se zatím pod evropským politickým tlakem soustřeďovala celá filmová emigrace evropská, do Československa vrátil, avšak veškeré filmové kombinace vyzněly naprázdno a tak jsem odjel dne 14. března 1939 zpět do Paříže, byv zavolán k další práci v Joanville netuše, jako málo kdo z nás doma, že pařížský rychlík byl poslední. Na tehdejší říšské hranici u Plzně v Borech setkal se náš vlak s čekajícím vojskem Hitlera pro vpád. Nezbylo než pokračovat v jízdě a pak pokračovat v Paříži s rozhodnutím stát se emigrantem. Jen málo dnů minulo a ve Francii začal se utvářet zahraniční

U příležitosti šedesátin spolupracovníka našeho listu J. A. Holmana — požadali jsme ho, aby nám napsal několik „filmových vzpomínek“.

odboj. Přijeli první politikové: Jan Masaryk, později Eduard Beneš, Jaromír Smutný z Cařihradu, Š. Osuský byl již v Paříži jako velvyslanec. Paralelně s Paříží začal mluvit Londýn, kde zprvu byl Jan Masaryk. Dne 1. května byl již v Paříži svolán první sjezd Čechoslováků s účastí nejméně 200 osob i z jiných zemí evropských, jako z Belgie, Itálie, Anglie a začala pravá zahraniční odbojová činnost. Zúčastnil jsem se těchto prací a zapojil se do akcí, tehdy potřebných. Začali jsme přemýšlet o českém vysílání z Paříže navazovat kontakt s domovem atd. Mezi hlavami odboje vznikla myšlenka, abych se vydal na cestu do Prahy. Proč právě já? Poněvadž jsem do Paříže odejel ještě legálně, měl jsem povolení k pobytu v Paříži, což bylo již tehdy velmi svízelné, pracovní povolení a filmové smlouvy. Zdálo se to být snadné a jednoduché a cítě potřebu této mise, svolil jsem. Na německém generálním konsulátě v Paříži, kde zatím bylo zřízeno zvláštní oddělení „Protektorát Böhmen und Mähren“, žel Bohu s několika českými lidmi, byl mi přerazítkován pas Československé republiky na „Protektorát“ a dostal jsem blahosklonně visum do Prahy. Kromě visa vládné ujištění, že právní řád Hitlerovy Říše mi zaručuje bezpečnost a samozřejmý návrat zpět. Vybaven celou řadou čistých pasů pro ilegální transport potřebných našich lidí do ciziny, vybaven mikrofoty vzkazů a důležitými informacemi pro domácí odboj, vydal jsem se na cestu do Prahy, tedy do Protektorátu v červenci 1939. Měl jsem v úmyslu své poslání vyřádit velmi brzy a navrátit se zpět se vším, co bylo pro naši politickou práci potřebí. Jednu okolnost nevzal jsem zcela vážně, t. j. neuvědomil jsem si, že jsem byl autorem státně-politického filmu, který byl vyroben k dvacátému výročí Československé republiky a jmenoval se „Revoluce krve a ducha“. Tento dokumentární film konfrontoval krvavé revoluce ve světě s naším převratem 1918, který nebyl revolucí krve, ale ducha. Film zachycoval historický vývoj nacismu, Mussoliniho Itálii a komunistický převrat v Rusku. Jako autor a režisér tohoto filmu byl jsem na černé listině, neboť film po příchodu nacistů do Prahy byl okamžitě zabaven a odvezen do Berlína. Na Gestapu v Petschkově paláci jsem se dozvěděl, že sám Hitler si jej předváděl, aby zjistil, jací jsou jeho noví poddaní v Praze. Zdálo se, že nevyvážnu z této zlé situace, ale před Gestapem jsem svůj čin obhájl tím, že film spadl do samostatnosti republiky Československé a byl mi tehdejší vládou uložen, což odpovídalo skutečnosti a nakonec jsem byl na svobodné noze. Ovšem v Protektorátu jsem zůstat musel, neboť pas mi byl zabaven včetně průvodní doložky pařížského konsula. Ihned poté mohl jsem začít se splňováním svých úkolů, svěřených mi v Paříži. Zapojil jsem se do práce podzemní politické skupiny, seskupené okolo Arnošta Heidricha, která byla napojena na Vl. Krajinu a další. Nejbližšími spolupracovníky, které jsem znal, byl spisovatel Zdeněk Němeček, pozdější vyslanec v Dánsku, Jindřich Kolowrat, pozdější vyslanec v Ankaře a Rudolf Jilovský. Ostatní spojky byly nám všem neznámé a jedině tak jsme se mohli zachránit a pracovat téměř až do převratu. Navázali jsme spojení s činovníky exilovými všemi možnými prostředky a byli jsme správci tajného finančního fondu E. Beneše pro oběti nacismu a pro partyzány.

Ať to zní dnes jakkoli, byla doba protektorátu dobou nových pracovních metod českého filmu. Mělo to několik příčin. Soukromé peníze pro filmové podnikání byly snadno dosažitelné, bylo jich dost, finančníci neznali

jejich pravou cenu a proto se podnikaly filmy daleko nákladnější než kdykoliv předtím. Ze šest set tisíc korun za jediný film stouply náklady na několik milionů. A nacistické úřady český film nepřímou podporovaly, aniž by žádaly jeho tendenčnost, neboť v tom spatřovaly svůj vlastní prospěch. Jedině tak se mohlo stát, že vzniklo množství znamenitých českých filmů a jedině tak vznikla moje „*Minulost Jany Kosinové*“, „*Modrý závoj*“, „*Velká přehrada*“, „*Bláhový sen*“ atd. Český film volil předlohy literární a získával nové divadelní herce mimo Prahu, kteří se dříve před kameru nedostali. Náhle začaly pražské německé úřady klást velký důraz na to, bylo to začátkem roku 1940, aby vznikla opravdová německo-česká kulturní spolupráce a samozřejmě především ve filmu. Šly na to různými způsoby, i když se setkávaly buď s pasivitou a nebo s vysloveným odporem kulturních pracovníků. Začaly s vnaídlem peněz. Zavolaly si do jednoho všechny české režisery do nově vzniklého Prag-filmu a uzavřely s každým z nich smlouvu na režii, neboť jim šlo o to natáčet v Praze německé filmy, v té Praze, která byla uchráněna válečných hrůz a do níž se přestěhoval téměř celý filmový Berlín, Mnichov i Vídeň. Začaly se natáčet německé filmy na Barrandově s českými režisery. Prvním z nich byli dnešní velcí komunisté páni Mac Frič a Miroslav Cikán, kteří si dokonce dali německá jména, Cikán se jmenoval najednou Žitau, Frič ztratil Maca, říkal si Martin a zesnulý Slavinský byl Pittermann. Také herci se snažili o kolaboraci s nacisty, nejzuvětší kolaborantem byl opět dnešní „zasloužilý umělec“-komunista Otomar Korbelář, který si říkal Körbeler a ucházel se o práci tím, že na protektora posílal žádosti, v nichž psal, že už jeho otec byl antisemita. Také hudebníci se nestyděli. Pan Jiří Srnka, velký komunista od raného mládí, si začal říkat Sörnker. Avantgardní komunista Otokar Vávra, dnešní člen Umělecké rady čs. „státního filmu“, rovněž neváhal vzít markovou zálohu za režii, z níž se mu podařilo dlouho se vykrucovat, neboť dělal mnoho českých filmů pro tehdejší existující Lucernafilm, jednu z mála soukromých českých výroben. Na mě padl rovněž los dělat film německý. Svolil jsem až po té, když jsem se dorozuměl se všemi účastníky své odbojové skupiny, kteří mi práci nejen doporučili, ale dokonce si ji přáli jako nejlepší krytí mé činnosti ilegální, která mezi tím nabyla velmi nebezpečného rozsahu. Začal jsem s jejich svolením natáčet velký exterierní film německý „*Liebe, Leidenschaft und Leid*“ s výlučně německými filmovými herci, neboť jsem účast z české strany kategoricky zamítl. Tuto okolnost mi pan O. Korbelář nikdy nezapomněl. Ironií osudu je, že námět tohoto mého německého filmu byl z pera největšího komunistického koryfeje, pana Jana Drdy, podle jeho povídky Voráři. Pan Jan Drda dostal velký markový honorář, u nás tehdy úplně nezvyklý a proto si žil v Protektorátu právě tak dobře, jako dnes na Dobříši. Filmování jsem protahoval, jak se jen dalo a počasi v Orlických horách mi byla nápomocná, takže jen na Pastvinské přehradě jsme strávili více než 4 měsíce. Byl jsem s očí Prahy, kam jsem jen tajně dojížděl, vyřizovat nutné věci politického podzemí. Tak vznikl tento film a proto nebylo divu, že po jeho shlednutí v Berlíně ho Josef Goebbels zakázal s okamžitou platností, přesto, že si vyžádal obrovských nákladů a byl technicky i herecky na výši. Nebyl promítán ani v tak zvaném Protektorátu, ani kde jinde. Teprve po válce, už jako uprchlík, jsem se s ním setkal v německých kinech v Západním Německu i Rakousku,

kde běží pod titulem „Anna, die Magd“ a dokonce byl na pořadu videňské televise.

Naše podzemní činnost, jako bohužel i u mnohých jiných skupin, byla v některých tykadlech prozrazena. Tehdy bylo již mnoho zatčených, Vladimír Krajina byl již dávno na Pankráci a k němu v roce 1944 přibyl nejprve Arnošt Heidrich, pojději Zdeněk Němeček, Rudolf Jilovský a ještě někteří jiní vzdálenější členové skupiny. Zůstali jsme s Jindřichem Kolowratem sami dva a záhy jsem byl varován motákem Zdenka Němečka i Rudolfa Jilovského, že ve vyšetřování padla již naše jména a že musíme zmizet. Podařilo se mi včas varovati Jindřicha Kolowrata, který odešel k partyzánům a já se vydal přes rusko-německou frontu na východ po německé ofenzivě v moravsko-ostrovské oblasti. Po trojnásobném pokusu přejít frontu se mně podařilo dostat se na Slovensko a odtud partyzánským způsobem ruskou etapou přes celé Slovensko do Košic právě v době, kdy dojela naše londýnská vláda přes Moskvu i s prezidentem. Byl jsem prvním a posledním poslem domova u prezidenta Beneše v jeho prvním sídle v Košicích na řece Hernádu, kam jsme bohužel již přicházeli přes závory NKWD. Pan prezident se dal informovat o všech podrobnostech z domova, neboť jsem byl vlastně jediným svědkem domácích událostí a také jediným poslem domácího odboje. Zažil jsem také tragické chvíle pražského povstání v prezidentově kanceláři, kdy jsme poslouchali události na třech radiových přijímačích současně: Prahu, Londýn i Moskvu. Naposledy jsem byl u prezidenta v okamžiku, kdy scházel se schodů Moskvou nám naoktrojovaný ministerský předseda Zdeněk Fierlinger, jehož nucené jmenování prezident právě podepsal. Zastihl jsem E. Beneše v okamžiku největší sklíčenosti, kdy hlavu máje opřenu o dlaně nepromluvil dlouhou chvíli. A na konec vzdech. Myslím, že to byl okamžik jeho největšího politického zklamání se strany Sovětů. Stejně tragický okamžik jsem zažil při odtržení Podkarpatské Rusi. Šel jsem k prezidentovi a v posledním okamžiku vyběhli za mnou chlapi z prezidentovy hradní stráže, ovšem stráže formální, neboť ve skutečnosti strážila NKWD, a prosili mě se slzami v očích: „Bratře, řekni prezidentovi, že co se stalo, není možné. Raději všichni zemřeme.“ Bylo to v té době, kdy nově zmobilisovaní vojáci Podkarpatské Rusi jako výsledek mise Němcovy byli odvedeni do Ruska. Teprve nyní, v odstupu času, doléhají košické události. A v plném světle historické pravdy lze hodnotit falešnou tvář Sovětů. Tehdy nikdo z nás nevěděl, že když jsme vysílali z Košic výzvy na pomoc a posilu bojující Praze vysílačem, který nám daroval Sovětský svaz a o němž teprve po čase jsme zjistili, že nebyl slyšitelný ani na 20 kilometrů, natož v Praze. To věděl jen Klement Gottwald, Václav Kopecký, kteří již tehdy hráli svoji zrádnou hru, to věděla soudružka Outratová, která vysílač vedla, ale my ostatní nikoli.

To je část aspektů všeobecně politických z Košic. Ve věcech filmových bylo to stejné. Naše exilní vláda v Londýně připravila znárodnění československého filmu. Přípravy byly velmi důkladné a materiál, který vládní činitelé přivezli s sebou z Londýna, byl důkladně zpracován a mohl být velmi snadno ještě v Košicích nadekretován. Dostal jsem za úkol tento materiál prostudovat a doplnit jej důvodnými zprávami, které by navazovaly přímo na současnou situaci doma. O znárodnění filmu u nás nebylo

sporu a všichni političtí činitelé byli v té věci zajedno, stejně tak jako v otázce znárodnění klíčového průmyslu a bank. Ponořil jsem se do tohoto úkolu s velkou radostí a optimismem, z něhož jsem byl velmi brzy vyléčen přímým zásahem Václava Kopeckého. Dal mi nepokrytě najevo, že se jako nekomunista, tehdy již byl resortním ministrem pro věci filmové, nesmím věci zabývat, natož abych měl nějaké osobní ambice se ve zestátněném čs. filmu nějak osobně uplatnit. Rekl: „Kdokoliv, ale nikoliv vy, pane Holman, mám svoje lidi.“

Poznal jsem, že se skutečně do filmové práce vrátit nemohu alespoň tak dlouho, dokud povládně Václav Kopecký. A ten vládne ještě dnes a proto jsou všichni z nás všude ve světě, jen ne doma. Než skončilo mezidobí košické, přece ještě jedenkrát jsem stál za kamerou. Napadlo mě, že slavný návrat presidentův je nutno zfilmovat pro historii. Dohodl jsem to s presidentskou kanceláří. Dal jsem dohromady zrezivělou kameru od partyzánů a za tou jsem nejen stál, ale také vlastnoručně s ní natáčel. Jel jsem v suitě presidentově. S automobilovou kolonou dojeli jsme až do Blanska, možno říci nepřetržitým zástupem šťastných osvobozených lidí, kteří plakali radostí. Z Blanska pokračovala cesta obrněným vlakem do Prahy na Wilsonovo nádraží. Na Českomoravské vysočině projeli jsme ještě hloučky vzdorujících SS oddílů, které teprve později byly zdohány. Tento celovečerní film jsem nazval „**Vlast vítá**“. Film měl obrovský ohlas při premiéře, již byla přítomna ještě celá vláda a byl vzácným dokumentem finale našeho osvobození. Básnický komentář k němu zpracoval Miroslav Růtke. Film neměl dlouhý život. Vlivem Václava Kopeckého a Zdeňka Nejedlého ještě za života presidenta byl státní filmovou půjčovnou stažen z oběhu a později Nejedlým zakázáni na školách.

*

O Holmanových filmech natočených v exilu „Zwei Herzen voller Seligkeit“ a především o barevném velkofilmu „Obrázková kniha Páně“ („*Bilderbuch Gottes*“) jsme psali v Hlasu exilu a Arše u příležitosti premiér. Ale filmová práce J. A. Holmana v exilu i rozhlasová práce (působí řadu let jako režisér ve Svobodné Evropě) patří již do jiné kapitoly Holmanova života.

Mrs. Fasske z Port Arthuru

(neboli Marienka Rutarová z Kysuce)

Neptejte se na přesný důvod, proč chci psát o staré Američance, která měla od dětství pouze jedno oko, kterou zápas se životem obral i o ostatní půvab, která ani nevěděla, odkud je. Nevěděla to jednak proto, že se nenaučila zdravým okem číst, jednak to bylo většinu jejího života pro širý svět tak nedůležité, odkud byla — anebo zda v něm byla vůbec.

Snad bych psal o staré Mrs. Fasske, kdysi Marience Rutarové, k vůli jediné příhodě, kterou čas z mé paměti nevyhladí a kterou trpělivý čtenář sám uhádne. Ale i jinak mi připadala vetřká stařenka hned při prvním setkání jako tvor zajímavý, nějak tragicky zajímavý. Až někde na březích říčky Kysuce, severně od Žiliny, v kraji chudých horalů, odvážila se objevit na tomto světě; loučila se pak s ním v bolestech až u Mexického zálivu, v nepříjemně parné a bažinaté části Texasu.

Život stařeny nebyl však bez obsahu a její duše bez hloubky.

I řekl jsem si: Napiši něco o této „nedůležité“ ženě. Bude to protest proti zmechanisovanému strojovému způsobu života, který točí lidskými bytostmi jako necitnými kolečky. Byla by chyba, kdyby tomuto světu nikdo nikdy nepřipomněl, že v něm žije člověk a že je celý k vůli člověku.

Správně řekl někdo: Sedm závojů halí lidskou bytost, hlavně hloubku lidské duše. Lidé pak nestačí dnes poodhrnout ani clonu první.

Dále jsem si řekl: Proč by se mělo psát pouze o lidech „velkých“, t. j. takových, kterým se v životě poštěstilo uchvátit delší otěže, obsadit větší úsek působnosti, ačkoliv velkou duši vůbec neměli?

Umírající Mrs. Fasske byla však duše velká. Sama o tom nevěděla, ale rozhodně jí byla. Proto jsem odcházel od ní po každé zatížení myšlenkami, proto jsem k jejímu smrtelnému loži zašel 24-krát, proto moje poslední návštěva patřila právě jí, když jsem se jednu neděli (bylo to velmi žhavé srpnové odpoledne) loučil s městem nafty a kouře, Port Arthurem.

Mrs. Fasske v Americe

Vypravování o lidech většinou začíná dětstvím a mládím. Dělá se to již proto, aby bylo lépe rozumět věcem, které přišly později.

Já však nejprve řeknu, jaká byla z Mrs. Fasske Američanka. Rád bych svěřil čtenáři své dojmy tak, jak se mi nabízely. O jejím mladém věku jsem se stejně dověděl až za posledních návštěv a dověděl jsem se toho málo.

Mrs. Fasske řekla hned při první návštěvě, že přijela do Ameriky, když jí bylo 18 let. Přijela úplně sama, k vůli — penězům. „Mám doposud na ně pytel a lopatu, ale peněz stále nikde“, dokládala. Byl to vtip a ještě větší zkřivení bolestí pokřivené tváře měl být úsměv. — Na cestu jí pomohla nějaká teta. Měla farmu v Texase, nedaleko Hallettsville. Právě když byla Marienka na moři, teta ovdověla a zůstala na farmě sama; totiž — dopadlo to hůře: zůstala tam se šesti dětmi.

Marienka dva roky odsluhovala u tety cestovné. Prakticky to znamenalo: Celá farma visela na ní, takže jí sotva zbyl čas na spánek a na jídlo. A přesto se prý všichni sousedé po ní koukali, když se rozběhla po pastvinách za stádem dobytka. Přemýšleli: Z čeho má to děvče nohy, kde se naučila tak běhat?

Dobře, že věděla Marienka běhat. Byla by cestovné „odsluhovala“ třeba dvacet let, kdyby po dvou letech nebyla utekla. Stalo se tak v noci a tajně. Utíkalo se jí snadno, protože jí příliš netěžily ani bafoh ani kapsa.

Našla si práci v Hallettsville, tehdy městečku česko-německém. Tam se Marienka nejdříve „počeštila“ a pak se vdala za Němce Golda.

Bylo požítkem naslouchat a vnímat, s jakým zadostučiněním dovedla vykládat ještě na smrtelném lůžku, co dělávala jako mladá žena.

Měli dům v blízkosti pily. Do domu přijala na celé zaopatření dvanáct mužských. Muži vydělávali denně dolar a půl. Jí platil každý šedesát centů denně. Muži hodně jedli. Hlavně prý na ni volávali, aby jim ještě přikrojila toho dobrého chleba, který se naučila péci na Kysuci. Za celou lopotu zbývalo jí denně „čistého“ pouze 60 centů. Ne, na zbohatnutí to nevypadalo ani trochu.

Roku 1900 bylo ve východním Texasee, na bažinách prosáklých naftou, založeno město Port Arthur, které má dnes snad největší rafinerie světa.

Zrození Port Arthuru způsobilo pohyb obyvatelstva v okolí blízkém i vzdáleném. Kde-kdo si říkal: Když už v Texase a v Louisianě stejně musíš dobývat chleba jen v potu tváře, ať alespoň teče pot tam, kde se více platí.

Mezi prvními, kteří se přihnali do Port Arthuru za dobrým výdělkem, byl i Němec Gold s jednoookou manželkou Mary. — Mary si pobyla v mladém městě velké budoucnosti plných 47 let. Čtenář ať posoudí sám, zda tam našla štěstí.

Uplynuly asi dva roky a Mr. Gold přišel v práci o oko. Celé město přirozeně pokyvovalo hlavou nad takovou náhodou: „Proč se to mezi tisíci dělníků muselo stát tomu, který už má jednoookou ženu?“ — Kompanie ocenila oko na 500 dolarů. Za tu částku se dal koupit stavební pozemek. Dalších 500 dolarů se vypůjčilo a jednoocí manželé začali bydlet ve vlastním.

Roku 1915 bylo v Port Arthuru „Boží dopuštění“. Od Mexického zálivu se přihnal zuřivý hurikán a zařádl si plně čtyři dny. Pro mladé město nebyla to živelná pohroma první. Proto také obyvatelé začali prchat co nejdále od maře, jakmile začali věřit neštěstí. Pokud zůstali v městě,

nastěhovali se do vyšších poschodí a na půdy svých domovů. Tam v úzkostech přemýšleli, kde asi se nakonec zastaví záplava vody, která i na hlavní ulici dosáhla výše 6 stop.

Noviny celého státu přinášely o Port Arthuru děsivé zprávy. Někde v Kalifornii dokonce otiskli, že celý Port Arthur byl spláchnut do moře, že zbyl z něho pouze jeden telefonní sloup, který našli asi jednu míli od bývalého města.

Katastrofa nebyla tak velká, jak ji líčili světu novináři, ale zlá byla dost. Škody byly nesmírné. Museli to vzít na vědomí i jednoocí manželé Goldovi, když sestoupili s půdy do svého obydlí, které si docela hezky, ovšem na dluh, zařídili. Všechno bylo zničeno. S povodní odpplula i naděje na lepší časy.

Neštěstí ještě nebylo celé. Mr. Gold se za povodně snažil zachránit něco z majetku. Uhnal si při tom zápal plic, pak dva roky churavěl, až nakonec podlehl. Co Mrs. Mary? Ve dne pracovala na rodinu a na dluhy, po práci venku se pak musela rychle otáčet kolem nemocného manžela a malé dcerky.

Dost brzy po smrti Goldové zaklepal na dveře a na srdce ovdovělé Mary jiný Němec, který se jmenoval Fasske. Jednooká stařena ani v posledních měsících života nemůže potlačit nevoli, když vypravuje, jak byl onen druhý Němec neodbytný.

„Šlo mu jen o zaopatření, protože neměl kde bydlet“, vykládá. „Všechno propil. Sliboval, že bude lepší, ale když jsme byli svoji, pil dále. — Přijel odněkud ze „Saxonie“ (t. j. Saska). A byl to pyšný člověk. Říkával, že jeho rodina je nejvzdělanější rodinou v Port Arthuru. Sám byl vyučen nějakým mechanikem. Co dělával po celé dny — to říci nedovedu. Večera jsem se vždy bála. Vracíval se domů tak opilý, že děti za ním pokřikovaly. — Nechtěl ani dovolit, abych chodila do kostela. Měl jiné náboženství, o Pána Boha však nestál vůbec. Mně říkával: „Když je ti Bůh přednější než já, nechod' mi ani na oči.“ — Věru mne i bil. Když byl moc opilý, vyhrožoval mi i zabitím.

Jednou se dostavil obrat. V opilosti popadl pušku a pustil se za mnou. Měla jsem najednou všeho dost. Popadla jsem klacek a z celé síly jsem ho praštila přes nohy, pod koleny, přes holenní kosti, aby to pořádně cítil. Při tom jsem na něho křičela: „Jestli má být u nás stále vojna, bude se od dneška bojovat na dvou stranách!“ — Fasske chvíli na mne koukal jako začarovaný. Pak ke mně přiskočil, vzal mne kolem krku a pravil mi: „Ale maminko, kde se jen toto v tobě vzalo!“ — Od té doby byl Mr. Fasske docela jiný člověk.“ (Věru, jak jen přišla Marienka z Kysuce na to, jak třeba krotit Němce ze „Saxonie“?)

Jednou v koupelně něco bouchlo. To upadl na dlažbu Fasske, raněn mrtvicí. Mrs. Mary byla doma sama. Musela bzevládného manžela popadnout za nohy a dotáhnout ho na lůžko. Na něm si poležel ještě dva roky. — Ještě na smrtelné posteli spíná Mrs. Mary ruce nad tím, co vystála s manželem za ty dva roky: „Byl velmi těžký. Nikoho jsem neměla, kdo

by mi ho byl pomohl alespoň přeložit. Když po dvou letech zemřel, byla jsem tak zničená, že jsem nemohla jít ani na pohřeb."

Po smrti druhého muže sama Mrs. Fasske už se nikdy nedostala příliš daleko od lůžka. Nevěděla ovšem ještě krátce před smrtí, že kořeny jejího žití podhlodávala záluďná rakovina už tehdy, když se domnívala, že pracovitostí obrátí celý svět naruby, a když klackem zkrotila zlého Němce.

Také světlé kapitoly měl těžký život zajímavé Američanky z Kysuce.

Když vykládala o svých radostech, dokonce se zalesklo i dohasínající oko, které jí zbylo z dětství. „Tak se podívejte“, říkávala, „přijela jsem coby žebravá tulačka, ale naučila jsem se anglicky, dceru jsem sama naučila i česky, dobře jsem ji provdala..." — Měla pravdu. Zeť, který přijel odněkud od Krakova (rovněž za penězi), měl dost výnosný obchod. Jeden z vnuků měl tiskárnu. A pravnucci Marienky z Kysuce? Některý z nich bude snad prezidentem.

Dobry humor mivala stará Fasske ještě i tehdy, když dcera nad vzhledem mámy stranou poplakávala. Když chtěla mluvit humorně, používala jadrných výrazů, jak je slýchávala snad ještě doma anebo od mužských na pile, kterým právala zpoceně košile a ukrajovala tlusté skývy žitného chleba.

Když byla Mrs. Fasske ještě mladá

Pohled na Mrs. Fasske, když to byla ještě Marienka Rutarová, bude retrospektivou jen krátkou a rovněž ne příliš veselou.

Tedy pouze krátký pohled do její minulosti. Nějak se mi nehodilo, abych příliš vyzvídal u lože trpící a umírající ženy.

Stará Fasske opravdu nedovedla říci, odkud je. Když jsem se jí zeptal, jaké větší město měli doma na blízku, přece jen si vzpomněla: „Jezdávalo se do Žiliny, do Těšína, do Bohumína." Zda rodiště bylo na Slovensku nebo ve Slezsku, to už nevěděla. Mluvila sice moravskou češtinou, ale některé výrazy poukazovaly spíše na Slovensko.

Při čtvrté návštěvě se záhada rozluštila. Řekla mi: „Tam v zásuvce mám knížku, kterou jsem dostala, když jsem šla sloužit."

Vytáhl jsem důležitý dokument. Knížka byla vystavena maďarsky. Tedy Slovensko to bylo. V knížce stálo, že Maria Rutar se narodila v obci Rudničky, okres „Kiszuczaujhely", t. j. Kysucké Nové Mesto. Četl jsem všechno nahlas. Stařence bylo všechno tak vzácné, že jsem jí to musel číst ještě jednou.

Nato se trochu rozpovídala. Otec se k nim dostal odněkud z maďarského kraje. Byl vyučen tesařem a přišel až za Žilinu za prací. Už jsem zapomněl, kolik bylo v rodině dětí; vím jen, že jich nebylo málo. — Ztrátu oka vysvětluje stařenka takto: „Jak jsem přišla o oko? Jednou byla velká vichřice. Byla jsem venku. Když jsem běžela domů, víchř mi nahnal do očí spoustu prachu; o jedno (pravé) jsem pak úplně přišla." — Nějak se mi to vysvětlení nepozdávalo. Leč — proč obtěžovat dohasínající stařenu

otázkami o jejím mládí; proč si dávat popisovat všechny bouře a nehody, které se přehnalý přes dřevěnou chalupu s hejnem dětí, kdesi v nějakých Rudničkách nad Kysucí?

Jednou jsem se Mrs. Fasske zeptal, zda chodila do školy. Odpověděla žertem: „Ta škola ještě nestojí, do které jsem já chodila.“ Pak dodala, že škola u nich sice byla, ale otec ji tam nechtěl posílat, aby tam prý nepřišla i o druhé oko. Doma ji také nemohli ničemu naučit, takže kysucké děvče, pozdější Mrs. Fasske, musela si pozemský život odbýt, aniž kdy napsala nebo přečetla jedinou literu.

„Školní vzdělání“ a hmotné poměry kvalifikovaly Marienku už v 16 letech na služebnou. „Sloužila jsem po židech; když jsem přijela do Ameriky, sloužila jsem zase“, vzpomíná resignovaně. — Za jiné návštěvy prozrazuje: „Chlapečům jsem se vyhýbala. Smáli se mi už od mala, že mám pouze jedno oko. Mívala jsem raději zvířata, hlavně psy. Kdykoliv jsem viděla psa, honem jsem se za ním pustila. — Ne, mládenci o mne nestáli. V Americe tomu bylo jinak; tu jsem padla do oka nejednomu.“

Při posledních slovech kývla hlavou směrem k fotografii, která visela nad postelí. Věru, dívka na fotografii nebyl nikdo jiný než stará Fasske před 55 lety, brzy po příjezdu do Ameriky. Dala se vzít s profilu, aby slepé oko zatajila. Rysy tváře měly snad dost daleko k tváři „klasické“. Také nos už tehdy poněkud rušil souměrnost. Ale byla to tvář sympatická, tak venkovsky plná a zdravá, která se svým jediným okem na život jednak směje, jednak mu říká, že z něho nemá strach. Vůbec jsem nemusel pochybovat, že před 55 lety budila tato nefalšovaná kysucká svěžest zájem mladých obyvatel Nového světa.

Můj pobyt v Port Arthuru už se chýlil ke konci, když mi stará Fasske vyzradila, že její mládí doma přece jen nebylo bez dívčího románu. Nějaký Tonko dobyl si její lásky natrvalo. Loučení s hochem učinilo její odchod z domova hodně těžkým. Vzpomíná s nachýlenou hlavou: „Když jsme se viděli naposledy, řekla jsem mu: Když mi bude v Americe dobře, přijedeš ty za mnou; bude-li mi zle, vrátím se já domů.“ — Jak už jsme mohli vidět, Marienka při loučení přehlédla možnost třetí: Že se jí první léta v Americe povede tak špatně, že nebude mít ani na cestu zpět.

Když Mrs. Fasske umírala

O Mrs. Fasske mi pověděla začátkem r. 1953 jedna starší Polka. Odbočila k ní v řeči spíše jen mimochodem, protože byla nadána darem výřečnosti a mívala na jazyku i to, co neměla na srdci. Polka si dala ode mne vyložit můj zeměpisný původ. Pak mi skočila do řeči s překvapením: „Nedaleko fary máte krajanku. Leží sama v malém domečku, za domem svých dětí. Je na tom špatně. Má rakovinu, ale nic o tom neví.“

Tak jsem našel Mrs. Fasske 28. ledna 1953. Ležela kost a kůže, na loži, na které ji upoutala žaludeční rakovina. (Měl bych sto chutí napsat „texaská nemoc“). — Stařena tedy o svém vážném stavu nevěděla. Mohla si alespoň

„ukracovat“ předlouhé noci a dni tak, že si lámala hlavu, proč najednou tak nemůže, proč ji nechťeli nohy zanést ani do předsínky; tytéž nohy, které kdysi vůbec nedovedly chodit pomalu.

Nebylo pro mne překvapením zrovna lahodným, když se nadto tak povedený obraz lidské bídy a strasti podíval na mne upřeně pouze jedním okem. —

Návštěvy u nemocných nedělávám dlouhé.

První návštěva u Mrs. Fasske byla však dosti dlouhá, abych se hned napoprvé dověděl o utrpení přemnohém. — Kromě nemoci trpěla i opuštěností. Dcera, zeť, vnuci — všichni museli pracovat celý den na živobytí. Večer se v práci pokračuje, aby měli ještě více. (Jsme v Americe.) Dcera se přesto po večerech matce věnuje, jak jen může, dovidám se s uspokojením.

Při dalších návštěvách jsem viděl, že stařenka opravdu měla hodnou dceru. Mrs. Fasske byla sama už značně „zamerikanisována“; vůbec ji netrápilo, že její zeť překročil práh jejího domku v životě pouze jednou (pomohl jí obrátit umírajícího Fasske) a vnuci snad vůbec nikdy. Věru, hodně vedlejší kolečkem stává se nakonec člověk v shonu žití.

Napříště jsem se staral, aby Mrs. Fasske nebyla neustále sama. Posílal jsem k ní každého, kdo měl k ní alespoň nějaký „krajanský“ vztah. Někteří si dali říci a navštívili ji.

Při druhé mé návštěvě přijala nemocná s radostí svaté svátosti. Modlili jsme se česky. Tak tomu bývalo i při návštěvách dalších: Nejprve jsme si pohovořili, pak jsme se pomodlili něco, co znala zpaměti, a nakonec jsem jí přečetl některé kratší modlitby z malé knížečky, kterou vydali naši kněží v Římě pro vyhnance. Nemocná věnovala dojemnou pozornost oněm různým „exilovým“ prosbám.

K trpící krajanice jsem musel chodit často. Kdykoliv jsem vynechal několik dní, měla strach, že jsem byl přeložen.

Přiznávám, že na návštěvy jsme se těšili vlastně oba. Stařenka si mohla asi poprvé, co přijela do Ameriky, od srdce povykládat o svém klikatém zemském putování. Přišel jsem brzy na to, že to bylo putování nevšedně poutavé.

V předešlých odstavcích už jsem se zmínil o všem důležitějším, cokoliv mi Mrs. Fasske o svém životě vyjevila. — Protože pak lidské pero nedovede dost výstižně popisovat plížení smrti, věnuji zbytku života naší Kysučanky pohled pouze krátký.

Když jsem se přišel na ni podívat, po delší přestávce, kolem 20. července, měla oteklé nohy. Pro lékaře to bývá znamením, že krev už dobře nekoluje. Pro kněze to znamená, že nadešla chvíle více než příhodná pro svátosti umírajících.

Stará Fasske byla za poslední svátosti opět velmi vděčná. Když jsem ten večer odcházel, provázela mne upřeným pohledem a slabikovala: „Od-kud vás jen Pán Bůh sem poslal... Takhle mě tu objevit a připravit na Pána Boha...“

Za té návštěvy už jsem cítil jakési výčitky svědomí, protože jsem před umírající něco tajil. Už delší dobu jsem se chystal přestěhovat se z Port Arthuru na sever. Odjezd se blížil, a já jsem stařence stále nic nenaznačoval. Ba neodhodlal jsem se říci jí celou pravdu ani když jsem se u ní zastavil naposledy už cestou na sever. Věděl jsem, že bych jí způsobil velkou žalost. Vždyť se na moje návštěvy tak úpřímně těšila. Také si znovu a znovu vymíňovala, že musím vykonat obřady nad její rakví.

Smysl pro žert neopustil trpitelku ani tehdy, když už bolesti stoupaly do posledního stadia. Jel jsem v horkých červencových dnech do české části Texasu, abych dal „s Bohem“ některým přátelům. Mrs. Fasske mi přikazovala, abych jí přivezl nějaké koláče. Když jsem se vrátil, zeptala se, „kde jsou ty koláče“. Děkala si takto posměch z vlastní choroby, protože už dávno snášela pouze ovocné šťávy.

Snad jednou jsem našel umírající stařenu poněkud roztrpčenou. Bylo to k vůli bolestem, k vůli různým nepříjemným komplikacím odumírajícího organismu a k vůli tomu, že si dcera nedala od ní říci, aby si šla na chvíli odpočinout.

Když na pokyn lékaře začali nemocné dávat omamné pilulky na zmírnění bolesti, opět se mrzila sama na sebe: „Připadám si jako hloupá; kdy už si mě Pán Bůh vezme?“

*

Vybral jsem se k Mrs. Fasske pět dní před odjezdem z Port Arthuru. Ležela nehybně na lůžku. Prosila mě, abych jí přinesl čerstvou vodu. Chtěla se zvednout. Protože už jí nestačily síly, pomohl jsme dceři, která se zatím vrátila, stařenu posadit.

Za té návštěvy bylo těžko navázat nějaký kloudný rozhovor. Ona mluvit nemohla, já před ní tajil, že za několik dnů se uvidíme naposledy. Díval jsem se mlčky na její trpitelný zjev. Ona přemáhala omamný účinek narkotik. Nastala chvíle ticha. Snad jen proto, „aby řeč nestála“, zeptal jsem se pojednou stařenky, nespouštěje oka s jejích nalitých nohou: „Zdaž pak zpívali u vás na Kysuci už tehdy, když jste byla mladá, písničku: Kysuca, Kysuca, studená vodička, keď sa ňa napijem, bolí ma hlavička... Okolo Kysuce bystrá voda teče...“

Když stařenka nic neříkala, pozvedl jsem oči. Viděl jsem, že odpovědět nemohla. Pohnutím se začala nejprve chvět její brada. Pak se vyřinuly slzy. Nejprve z oka, na které viděla, ale pak si začala utírat oči obě. Ano, i slepé oko si stará Fasske utírala, když jsem se jí zeptal na písničku o Kysuci. Tedy oko, které bylo na celý život ztraceno pro světlo boží, zbylo jí alespoň — pro pláč? Až za malou chvíli dostala ze sebe stařenka slova, která na moji otázku vlastně neodpovídala: „A ještě bolí... a »hli-boká« byla (tak asi říkali na Kysuci)... a ještě bolí.“

Ve světničce, na kterou zvenku doráželo nemilosrdné texaské slunce, bylo opět ticho. Jen bzučení elektrického ventilátoru bylo slyšet. Stařena

a já, oba jsme měli co dělat s vlastními myšlenkami. — Tak tedy slova o bolení hlavy nejsou v písničce jen tak bez smyslu, aby se v ní něco rýmovalo? Asi ne. Alespoň jednou pěla písnička pravdu: Když jedno děvče, které se napilo studené kysucké vody roku 1897, rozplakalo se tesknoutou, když roku 1953 umíralo na březích Mexického zálivu...

*

Vždy budu nějak hrdý na to, že při odjezdu z Port Arthuru do Clevelandu (jel jsem s jiným exulantem, který se zatím zmohl na auto) dne 9. srpna 1953 moje poslední návštěva naschvál patřila nepatrnému domku, který se rozpačitě skrýval za stavbami modernějšími, aby snad poskytoval útulek pouze lidem, na jejichž minulost i přítomnost není nikdo tak dalece zvědavý.

Při loučení jsem Mr. Fasske kvapně řekl, že odjíždím na delší cestu. Dlouho nechtěla uvolnit moji ruku. Učinila tak nakonec se slovy: „Ať se pak přijdete ihned na mne podívat, když se vrátíte!“ Dokonce jsem jí to slíbil, že se totiž přijdu na ni podívat, až se vrátím do Port Arthuru...

Konec

Mrs. Fasske trpěla po mém odjezdu ještě hezky dlouho, než ji vysvobodila dobrotivá smrt.

Až 23. září 1953 přinesly „Port Arthur News“ zprávičku, že toho dne dokonala Mrs. Mary Fasske, která bydlela v Port Arthuru 47 let a pocházela — z Austrie. Potomci zemřelé nebudou tedy pravděpodobně nikdy vědět, kam sahají jejich kořeny. Tím méně se dovědí, že jejich prabába se napila vody z říčky Kysuce. Alespoň je nikdy nad tím nerozbolí hlava tesknoutou.

S výstřížkem novin přišel i dopis jediné dcery. V dopise čtu: Ještě pět dní před smrtí mámy přišel můj pozdrav z nového místa. Stařence přečetli z něho některá místa. Museli ovšem vynechat větu, ve které jsem ji už považoval za mrtvou. Nebožka prý se často divila, proč se z cesty tak dlouho nevracím.

Ve skutečnosti se často vracím vzpomínkami k smrtelnému loži stařenky na březích Mexického zálivu. Vždy si při tom pomyslim: Jak klamný je dojem uniformity v této zemi blahobytu. Kolik nepovšimnutého utrpení skrývá i tato bohatá země, kolik nesplněných tužeb odnášejí si její občané na druhý svět, kolik tragicky zakrnělých duší nám připomínají mnohé mohyly...

Hlavně kdykoliv uslyším písničku „Kysuca, Kysuca, studená vodička...“, vzpomenu si na Mrs. Fasske — vlastně ne! Na Marienku Rutarovou si vzpomenu, kdykoliv mi zavadí o sluch písnička o kysucké vodě! Vzpomenu si na jednoooké děvčátko z Rudniček nad Kysucí, které se brodívalo v studených vodách říčky, přišlo o oko, když řádila nad Kysucí bouře, žalovalo

vodám říčky, když se jí smáli, že má pouze jedno oko, které před odjezdem do Ameriky někde nad Kysucí bláhově slibovalo mládenci, že tak nebo onak, ale jistě budou nakonec svoji.

Ba jistě se mi při písničce vybaví v mysli spíše Marienka Rutarová než stará Mrs. Fasske.

Vždyť co na tom, že jsem viděl před sebou již dohasínající stařenu, když jsem se ptal, zda zná písničku o Kysuci? Vždyť ona sama v té chvíli zapomněla, že je stará Fasske, která už viděla veletok Mississippi a nescetněkrát se podívala do bezedných hlubin oceánu. V oné chvíli teskného odmlčení octla se pojednou někde daleko a dávno a brodila se ještě jednou až po kolena v říčce Kysuci, aby v její studené vodě zchladila všechno žhavé hoře. Proč by se jinak byla rozplakala? Ba jistě se tak tklivě rozplakala, až se jí vyřinuly slzy z obou očí, i z toho slepého, protože v oné chvíli zamýšlení zapěla jí studená říčka svou dumnou melodií příliš z blízka a — byla „hlboká“.

Z knihy „**Bloudil jsem cizinou**“...

(Objednávky vyřizuje administrace našeho listu)

Z exilových literatur

Ruská exilová literatura — nejpočetnější z exilových literatur a umělecky nejvyzrálejší obohatila naši únorovou problematiku závažným románem Leo Lanii „Ministr zahraničí“, o tragickém osudu a smrti Jana Masaryka (německé vydání vyšlo v nakladatelství Kindler v Mnichově). Laniovi, který žil nějakou dobu před únorem 1948 v ČSR, se podařilo mistrovsky zachytit atmosféru z níž vyrostla tragedie komunistického puče, který znamenal konec demokracie v Masarykově zemi. Na postavě Jana Masaryka je tragicky zachycen osud našeho národa — dramatické vyvrcholení románu zachycují především mistrovské scény studentských únorových bouří a poslední noc „ministra zahraničí“ před jeho tragickým pádem z okna

na dvůr Černínského paláce...

Leo Lania se narodil roku 1896 v Rusku — studoval ve Vídni a první světovou válku prožil v polské jednotce rakouské armády. Novinářskou drahu započal Lania v socialistickém časopise „Avanti“ v Miláně, později působil v Berlíně, Paříži a v Londýně. Jako stálý spolupracovník „Weltbühne“ bojoval Lania řadu let na předních frontách proti nacismu. Po dobrodružném útěku z koncentračního tábora emigroval Lania do USA, kde působí jako nezávislý spisovatel a žurnalista. Jeho díla vycházejí ve všech světových jazycích. Zůstává pro nás skutečností, že to musel být rodilý Rus, který nám čs. exulantům napsal román o komunistickém puči v roce 1948...

Vlašim

Hlaskův „ráj“. Literárnímu profilu Marka Hlaska a odezvě jeho odchodu do exilu jsme věnovali v několika samostatných článcích pozornost.*)

Nyní vyšel v Kolíně nad Rýnem dosud jediný Hlaskův román **NASTĚPNÝ DO RAJU** (*Der Nächste ins Paradies*, nakl. Kiepenheuer und Witsch). Tento román napsal Marek Hlasko ještě v Polsku, knižně ovšem nemohl vyjít ani v době „tání“ — v období tzv. revisionismu, kdy stalinistická linie na čas musela ustoupit vlně liberalisace — vycházel pouze na pokračování v jednom z krajo- vých časopisů, ohlášené knižní vydání bylo však zakázáno. — Román je obžalobou komunistické strany, která přinutila živořit „žít životem nedůstojným člověka“ v našem pří- padě „skupiny mladých dřevorubců,

kteří ve starých nákladních auto- mobilech svázejí dřevo z hor“. Je- den po druhém z nich umírá — vět- šinou při neštěstích, poněvadž jaká- koliv bezpečnostní opatření při této práci jsou paradoxem. Všichni mají jen jedinou touhu dostat se do mě- sta a čekají jen, že budou podle slibu strany vyměněni — čekají mar- ně. Strana místo, aby splnila slib a poslala novou pracovní skupinu jim posílá komunistického propagandi- stu a agitátora, který má upevnit pracovní morálku. Naturalistická at- mosféra, přesvědčivá povahokresba a dramatický dialog jsou důkazem vysokého uměleckého vzepětí Mar- ka Hlaska. I když řada naturalistic- kých scén např. s Wandou, manžel- kou agitátora přechází mnohdy do grotesky, zůstává celé pojetí knihy obžalobou strany, která se vydává za stranu dělníků, za stranu, která chce zvýšit životní úroveň pracují- cích.

J. N-k

*) ARCHA č. 3/1958 a další.

Z dopisů čtenářů

Dostali jsme dopis z Bologne od K. J. Pokorného — zmiňuje se v něm, že byl před časem přítomen, když italská kritika udělila cenu sociálně- kritickému filmu Luchina Visconti „Rocco a jeho bratři“. Píše: „Jeden římský filmový kritik mi na tiskové konferenci italských filmových referentů řekl: Ovládám trochu několik slovanských jazyků a musím se vždy smát, když se mi někdy dostanou do ruky filmové časopisy ze sovětského bloku — s výjimkou Polska. Nejhumornější jsou ty dva z Československa (Film a doba, Kino). Stále se v nich pláče nad italskou filmovou censurou — proti státní cenzuře v sovětských satelitních zemích však asi psát nesmějí. Kolik tam bylo článků, že censura brojila proti filmu *La Vérité* (Pravda) od H. G. Clouzota, a to byl francouzský film, a hlavně proti Felliniho »Sladkém životě«. Co z toho divák v socialistickém Československu má, když slyší, že »censura«, Vatikán atd. polemizují o Felliniho filmu, když českosloven- ská státní censura mu nedovolí tento film zhlédnout a posoudit jej. Působí

◆ Dopisy redakci a články podepsané plným jménem ◆
◆ nemusí vždy nutně vyjadřovat mínění redakce. ◆

ty jejich tiskoviny na nás víc než trapně. Českoslovenští komunističtí censoři mají asi strach, že by Felliniho film mohl vzbudit u jejich »socialistických« diváků touhu po sladkém životě a útěky na Západ. Zákaz uvádění nejzávažnějších vyznamenaných děl západní kinematografie vám satelitní novináři budou vysvětlovat obchodními, ideovými a nevím jakými důvody. To ovšem žádného diváka na světě — ani lidovědemokratického — nezajímá.“

K tomu my dodáváme: Svědectvím o jeho skutečném zájmu jsou dlouhé fronty před premiérovými biografi v Praze, ve kterých se občas uvádějí některé filmy západní kinematografie.

Nechtěli byste soudruzi napsat někdy článek o filmovém censored oddělení na ministerstvu vnitra a o historii zakázaného filmu „Tři přání“?

*

Z listu, který jsme dostali z Barcelony. — Autor v úvodu dopisu zdůrazňuje, že nepovažuje v žádném směru Španělsko za západní demokracii, spíše naopak, ovšem poukazuje na to, že komunističtí „kulturträgti“ a ostatní konfidenti StB mají nejméně oprávnění volat po právu pro španělské exulanty a po odstranění kulturní nesvobody v Španělsku. K samotné španělské kulturní problematice pak poznamenává jen tato holá fakta: „Četl jsem v březnových Literárních novinách (č. 12), že čs. spisovatelé napsali protest na obranu španělských emigrantů a protest proti kulturní nesvobodě v Španělsku. Jelikož žiji několik let již ve Španělsku — přál bych soudruhům v Praze, aby — kdyby jim to režim dovolil — si zajeli do Španělska se na tu nesvobodu podívat. Na hranicích Španělska neexistují ostatně dráty o vysokém elektrickém napětí — či minová pole, pohraniční stráž nestřílí do prchajících žen a dětí ze zadu, poněvadž ze Španělska může dnes každý vycestovat jak je mu libo. A pokud se týče té kulturní nesvobody — domníváte se, soudruzi, že by čs. exilový malíř mohl vystavovat v Praze, nebo, že by pražská nakladatelství mohla vydávat knihy bojovníků proti komunistickému režimu — určitě ne! V Madridě proběhla právě výstava největšího současného exilového španělského malíře Pabla Picassa a instaluje se celá Picassova galerie a knihy F. G. Lorcy vycházejí ve velkých nákladech, s úspěchem hrají „Nosorožce“ od Ionesca atd. atd. Četl jsem, že nějaký pražský literární časopis uveřejnil ukázky ze současné španělské prózy v nichž je kritizováno a zesměšňováno španělské četnictvo a pochvaloval si, že je to důkazem odporu proti režimu. Domníváte se, že něco podobného byste mohli vy napsat, kteří žijete v lidově demokratické svobodě. (Jedná se o Světovou literaturu č. 5, 1959 — pozn. redakce ARCHY). Nebo domníváte se, že by v ČSR mohl na filmovém festivalu v Karlových Varech dostat první cenu film z katolického Španělska a ne ze Sovětského Ruska — to by byl paradox, ve Španělsku však na filmovém festivalu v San Sebastianu dostal první cenu Weissův film ze „socialistického“ Československa. Přeji čs. spisovatelům, profesorům a sportovcům, aby mohli tak cestovat jako španělští. S pozdravem Váš Ku...

(K tomuto dopisu jen poznamenáváme: Co kdybyste soudruzi ze Svazu čs. spisovatelů třeba protestovali proti věznění býv. univ. profesora, vězně

fašistických koncentráků, arcibiskupa Berana, nebo spisovatele Václava Prokúpku, Josefa Kostohryze a řady dalších, kteří nebyli na tzv. amnestii loni v květnu propuštěni? To by bylo spíše na místě. Pro doplnění: Nový život č. 6/1961, str. 146.)

OKNA

Petr Demetz, bývalý kult. redaktor Svobodné Evropy, dnes universitní profesor v USA, napsal do německé literární revue MERKUR č. 2/61 studii o antologii Tschechische Erzähler, která vyšla v Bremách (viz ARCHA č. 6, 1959) a o posledních esejích pražského německého básníka Johannease Urzidila.

*

Československý uprchlický výbor v Německu ve spolupráci se **Společností pro vědu a umění** zahájil v Domě setkání v Mnichově cyklus rozprav o kulturních a politických problémech dneška. Cyklus byl zahájen úvahou prof. dr. Felixe Mikuly, místopředsedy Společnosti pro vědu a umění OTÁZNIK NAD AFRIKOU. Pod přednáškou byla diskuse. Další přednášku měl prof. E. Fišer na thema „Tajemství atomu“. Prof. dr. Brázda hovořil o současné Indii.

*

Dne 11. února t.r. zemřel v třebíčské nemocnici básník **Jakub Deml**. V jeho básnickém díle dosáhla česká moderní lyrika jednoho ze svých integrálních vrcholů — takže ani dnešní pražský tisk nemohl přejít Demlovo úmrtí mlčením i když je doma dostatečně známo, že v roce 1949 Deml ostře odmítl Nezvalovu žádost, aby při komunisty or-

ganisované Katolické akci vytvořil sekci katolických spisovatelů. Za knihu „České verše“ dostal Jakub Deml v roce 1937 národní cenu. Nejznámějším jeho dílem — přeloženým do řady jazyků — je kniha „Moji přátelé“, v níž básník apostrofuje květiny. Literární profil Jakuba Demla jsme přinesli v ARSE č. 5/1958. Úmrtí Demlovo zaznamenaly Literární noviny č. 18. II. 1961, Lidová demokracie č. 15. II. 1961 a Katolické noviny č. 26. II. 1961.

*

Spor o Kafku

Článek J. Dreslera „Pozdní navrátilce F. Kafka v lidově-demokratické Praze“, který jsme uveřejňovali na pokračování v ARSE v roce 1959, vyšel v příštím roce ve štutgartském časopise „Osteuropa“ (roč. 10, čís. 7—8) pod názvem „Die Verwirrung der Zungen — Franz Kafka im Spiegel kommunistischer Kritik“. Letos byl přetištěn v londýnském časopise „Survey“ (čís. na duben až červen) pod nadpisem „Kafka and the Communists“. Podnětem práce bylo několik rozhlasových pořadů, vysílaných roku 1958. Na dva z nich polemicky odpověděla pražská „Světová literatura“ až po třech letech v článku Ivana Dubského „O kafkovské literatuře“ (čís. 1, 1961). Spor o Kafku pokračuje. Ar

Rektor Prof. dr. IVAN MIRČUK zemřel. Po uzávěrcce dostali jsme zprávu, že zemřel velký přítel Československa, člen Académie Internationale Libre des Sciences et des Lettres v Paříži, člen Académie del Mediteraneo v Římě, člen Bavorské akademie věd a velké řady dalších mezinárodních institucí — rektor Svobodné ukrajinské university v Mnichově, **Ivan Mirčuk**. Co nás váže k rektoru Mirčukovi — osobnímu příteli Tomáše Garrigua Masaryka, jehož filosofickou soustavu rozebral ve vynikající analýze „Slovanské ideje v filosofii Tomáše G. Masaryka“ — je dík a porozumění, které věnoval československým vysokoškolákům-exulantům v Německu. Rada z nich ukončila svá studia na některé z fakult ukrajinské universi-

ty. Podle výnosu bavorského ministerstva školství a kultury z r. 1950 jsou všechny akademické hodnosti a diplomy rovnocenné diplomům německých universit. Při jedné z promócí prohlásil tehdy rektor Mirčuk: „Ukrajinská universita splácí tím dík českému národu za to, že v době Masarykovy republiky dal jí azyl a podporu za dvacetiletého působení v Praze.“ Mirčuk při žádné z promócí nezapomněl vzpomenout osobnosti Masarykovy, jeho hostujících přednášek na Ukrajinské universitě a Masarykových osobních velkých darů na vědecký fond této university.

Rozbor díla prof. Mirčuka najdou čtenáři v ARŠE č. 10/11 z 1959, str. 224—233.

Opora Vašeho zdraví!

Již od roku 1913 je známa ALPA-Francovka z Brna-Králova Pole jako vynikající prostředek, který nesmí chybět v žádné domácnosti. ALPA-Francovka ovládá všude kvalitou trh.

Jako dříve tak i nyní: **Vaši Francovku jen v láhvích se světlo-tmavomodrou nálepkou a hvězdičkou nad A.** Nezapomeňte si při nákupu všimnout těchto znamení, která již doma od roku 1932 byla zárukou ALPY.

Uvědomte si, že ALPU nelze ničím nahradit! ALPA-Francovka je proto stále tak oblíbená, že přináší vždy osvěžení a úlevu.

Vzorek zdarma obdržíte v odborném obchodě nebo přímo od závodu:

ALPE-CHEMA, Blümel & Co., CHAM/Bayern

Dějiny české literatury (I. díl: Starší česká literatura)

Kniha zachycuje české písemnictví doby románské, gotické, renesanční a barokní — redigoval Jos. Hrabák — 531 stran celoplátěná vazba DM 23,90

Dějiny české literatury (II. díl: Literaturar. obrození)

Kniha zachycuje období od sedmdesátých let 18. stol. až do roku 1848 — redigoval Felix Vodička — 658 stran celoplátěná vazba DM 31,—

ČESKOSLOVENSKO — soubor map:

Administrativní a fyzické mapy v měřítcích 1:750.000. Lidnatost, průmysl, zemědělství, květena a lesy, klimatické poměry.

Geologická mapa — měřítko 1:2,250.000. — Odborný slovní doprovod a rejstřík, rok vydání 1960 — DM 7,10

J. Hašek: **Osudy dobrého vojáka Švejka** s původními obrazovými přílohami od Josefa Lady DM 46,10

Dále upozorňujeme, že vedle knižních novinek máme bohatý antikvariát české a slovenské literatury, novin a časopisů z doby první republiky.

Dále vedeme veškerou československou exilovou literaturu a exilovou literaturu ostatních slovanských národností.

Vývoz a dovoz knih

KUBON & SAGNER

Majitel Otto Sagner

MUNCHEN 34, Postfach 66 — Knihkupectví: Hess-Strasse 39

Napište si o seznamy nových i antikvariátních knih.

Vyřizujeme objednávky do celého světa.